

УДК 351.822

Ю. М. Бездітко,
к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Херсонського національного технічного університету, м. Херсон

ВПЛИВ РІВНЯ ДЕПОЗИТНИХ СТАВОК НА ДИНАМІКУ ДОЛАРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

J. Bezdetko,
Ph.D., the assistant professor of Chair of Finance and Credit
of Kherson National Technical University, Kherson

THE INFLUENCE OF DEPOSIT RATES ON DYNAMICS IN DOLLARIZATION OF UKRAINE

В статті відображено позитивні та негативні якості притаманні процесу доларизації, визначено показники, які характеризують рівень доларизації економіки країни та проаналізовано вплив рівня депозитних ставок на динаміку процесу доларизації економіки України.

The article shows the positive and negative qualities inherited in the process of dollarization, the parameters that characterize the level of dollarization of the economy and the influence of deposit rates on the dynamics of the process of dollarization of the economy of Ukraine.

Ключові слова: іноземна валюта, доларизація, грошова маса, депозити.

Keywords: foreign currency, dollarization, money supply, deposits.

Вступ. Використання іноземної валюти у грошовому обороті країни є об'єктивним наслідком інтернаціоналізації світової економіки – якщо країна інтегрована у світовий економічний простір, займає свою нішу в світовому поділі праці, присутність іноземної валюти в країні є не тільки допустимим, але і необхідним. Оскільки таким чином на внутрішньому ринку в умовах конкурентності формується реальне співвідношення іноземних валют до національної валюти, що є об'єктивним показником ефективності та конкурентоздатності економіки країни.

Однак надмірне використання іноземної валюти негативно впливає як на ефективність грошового обігу в країні, так і на стан економіки країни в цілому. Основними негативними наслідками масштабного використання іноземної валюти є: створення паралельного грошового обігу в іноземній валюті і тим самим посилення недовіри до національної валюти, яка не виконує всіх покладених на неї функцій; трансформація функції попиту на гроші шляхом підвищення його чутливості до динаміки валютного курсу та підвищення еластичності від процентної ставки; зменшення доходів від емісії національних грошей; зниження ефективності національної грошово-кредитної політики, що ставить країну в залежність від монетарної політики країни-емітента іноземної валюти; зниження обсягів інвестицій, бо доходи населення і суб'єктів господарювання частково переносяться у сферу валютних операцій, та інше [2]. Тобто можна стверджувати, що доларизація має як позитивні якості, так і негативні, і важливим питанням яке необхідно вирішити при аналізі впливу доларизації на функціонування економіки країни, це визначити, які основні фактори спонукають суб'єктів економічних відносин накопичувати іноземну валюту, які позитивні і негативні наслідки має цей процес, та який масштаб цього впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням доларизації присвячено значну кількість наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Зокрема в роботах О.Береславської, Дж. Хансона, О.Дзюблюка, Дж. Маджони, В.Зимовця, В.Мищенко, П. Хонохана, О.Радзівського, А.Сомика, С. Хейзена, Н.Шелудько, Н.Шморгай дано тлумачення терміну «доларизація», розглянуто види доларизації, визначено фактори, які викликають зростання доларизації, її негативний вплив та заходи, які необхідно провести з метою зменшення рівня доларизації в країні

Постановка задачі. Метою даної роботи є виявлення впливу зміни депозитних ставок у національній та іноземній валюті на рівень доларизації економіки України.

Результат. Як правило, під терміном «доларизація» розуміють використання резидентами країни іноземної валюти паралельно або замість національної [1]. Тобто, термін «доларизація» передбачає використання в економічній системі країни не тільки долара США, а і інших, переважно вільно конвертованих валют.

Важливим напрямком дослідження ефекту доларизації, є визначення показників, які характеризують стан доларизації економіки країни. Поки що немає єдиної точки зору на виокремлення такого показника, який би достовірно відобразив рівень доларизації країни. У світовій практиці для приблизного визначення ступеня доларизації застосовують ряд показників:

- частка валютних депозитів у загальному обсязі грошової маси по агрегату M2;
- абсолютний розмір депозитних вкладень домогосподарств й підприємств та наданих їм кредитів у іноземній валюті;
- частка зобов'язань банків за коштами залученими на депозитні рахунки в іноземній валюті фізичних і юридичних осіб у загальному їх обсязі;
- питома вага вимог банків за кредитами наданими в економіку країни у іноземній валюті в загальному обсязі кредитних зобов'язань фізичних і юридичних осіб;

- динаміка обсягів та сальдо операцій з купівлі-продажу валюти на готівковому й безготівковому сегментах валютного ринку, тощо[2].

Кожний з цих показників характеризує певні сегменти ринку України, який так чи інакше пов'язаний з обігом іноземної валюти. Однак у всіх них є основний недолік – вони не враховують готівкову іноземну валюту, яка обертається поза банками.

Частіше за всі інші використовують два показники: частка валютних депозитів у загальному обсязі грошової маси за агрегатом M2 (методика МВФ), та питома вага депозитних вкладень суб'єктів економічних відносин у іноземній валюті в загальній сумі депозитних вкладень в фінансових установах. На рисунку 1 відображена динаміка цих показників в Україні за період із 2002 по листопад 2013 року розрахованих по місячних даних, яка показує їх практичну ідентичність. Розрахунки показують кореляційну залежність між цими показниками на рівні 0,987516.

Тобто, використання в процесі проведення аналізу кожного з цих показників буде показувати ідентичні результати.

В економічній літературі виділяють два мотиви попиту суб'єктів економічних відносин на іноземну валюту: заміна національної валюти та заміна активів [2].

В переліку чинників, які на думку вчених стимулюють процес доларизації, частіше за все називають:

- інфляційні очікування суб'єктів економіки та високий рівень фактичної інфляції;
- державні позики у іноземній валюті;
- нерозвиненість фінансового ринку, передусім ринку державних цінних паперів, а також його інструментів;
- недосконалість законодавчо-нормативної та методичної бази [3].

Важливим чинником, який впливає на рівень доларизації в країнах з розвинутою ринковою економікою є зміна відсоткових депозитних ставок в національній і іноземній валюті. Проведемо оцінку впливу щорічної динаміки цих показників на рівень доларизації економіки України (Рис.2.).

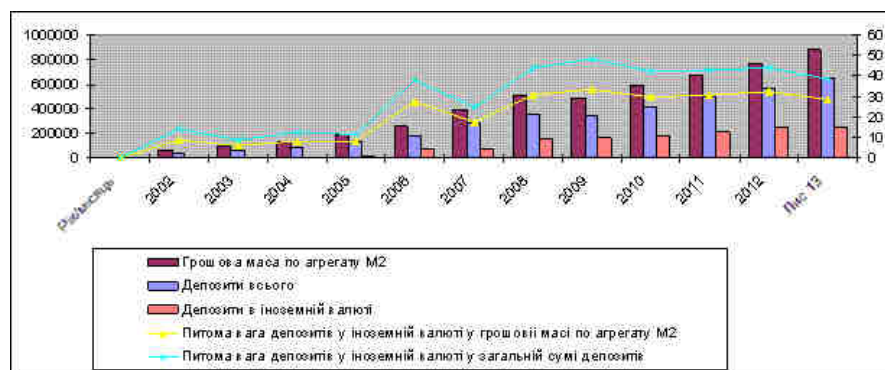

Рис. 1. Динаміка показників доларизації економіки України за період із 2002 року по листопад місяць 2013 року

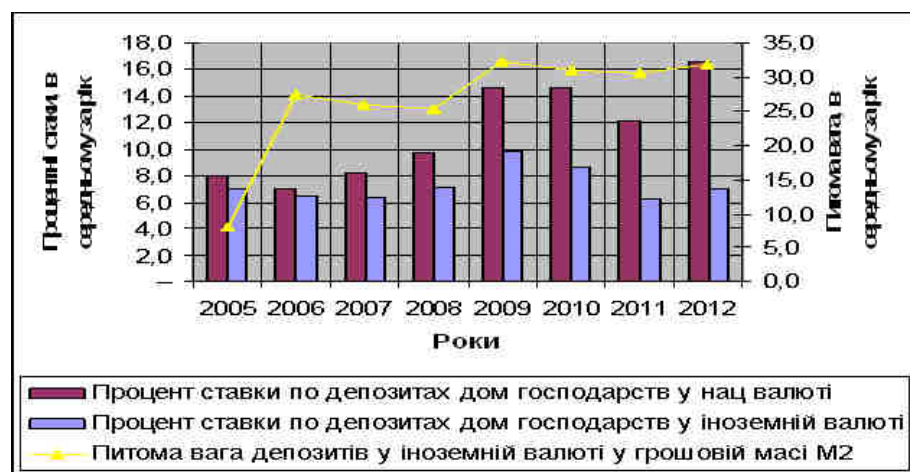

Рис. 2. Динаміка процентних депозитних ставок у національній та іноземній валюті і питомої ваги депозитів у іноземній валюті у грошовій масі по агрегату M2 в Україні за 2005-2012 роки

За логікою речей зростання відсоткових ставок у національній валюті, та зниження у іноземній валюті повинне привести до зниження рівня доларизації економіки країни, однак аналіз рисунка 2 не підтверджує такої залежності.

Зокрема, у 2006 році порівняно із 2005 роком відбулося різке зростання питомої ваги депозитів із 8,0% до 27,4% при одночасному зниженні процентних ставок як у національній валюті, із 8,0% до 7,1%, так і у іноземній валюті із 7,1% до 6,5%. За 2006 – 2008 роки спостерігалась зворотна динаміка, питома вага депозитів у іноземній валюті знизилася із 27,4% до 25,3%, в той час як депозитні ставки за цей же період зростали у національній валюті із 7,1% до 10,0%, а у іноземній валюті із 6,5% до 7,0%. У 2009 році відбулося синхронне зростання як питомої ваги депозитів, так і процентних ставок, зокрема питома вага депозитів зросла із 25,3% у 2008 році до 32,2% у 2009 році. Відсоткові ставки за цей же період зросли: у національній валюті із 10,0% до 14,7%, у іноземній валюті – із 7,0% до 9,9%. У 2010 – 2012 роках питома вага депозитів коливалась в межах від 30,6% у 2011 році до 31,6% у 2012 році, процентні ставки у національній валюті спочатку знизилися із 14,6% у 2010 році до 12,2% у 2011 році, а в наступному році знову зросли до 16,6%. Відсоткові ставки у іноземній валюті мали стрімку тенденцію до зниження із 9,9% у 2009 році до 6,3% у 2011 році, а потім зросли у 2012 році до 7,0%.

Тобто, спостерігалася практично синхронна зміна процентних ставок як у іноземній так і у національній валюті при неадекватній реакції питомої ваги депозитів у іноземній валюті. Так, за логікою речей, повинна була б бути висока залежність між динамікою відсоткових ставок у іноземній валюті та питомою вагою депозитів у іноземній валюті, однак кореляційна залежність між цими показниками складає всього 0,268436. Одночасно повинна бути від'ємна кореляційна залежність між депозитними ставками у національній валюті, та питомою вагою депозитів у іноземній валюті, однак вона дорівнює 0,629294. Тобто, за досліджуваний період часу в Україні відсутня пряма залежність рівня доларизації економіки від рівня відсоткових ставок у іноземній валюті та зворотна від рівня відсоткових ставок у національній валюті.

Необхідно звернути увагу на зростання розриву між абсолютними показниками процентних ставок у національній та іноземній валютах. Якщо у 2005 році різниця між ними складала 0,9% (8,0% – 7,1% = 0,9%), то у 2012 році вона складала 9,6% (16,6% – 7,0% = 9,6%), що свідчить про намагання Національного банку України через рівень депозитних ставок зменшити рівень доларизації економіки України.

Проведений аналіз залежності відсоткових ставок у національній та іноземній валюті і питомою вагою депозитів у іноземній валюті в грошовій масі по агрегату M2 по середніх показниках за рік дає тільки загальне уявлення про ці процеси. Впродовж окремого року, під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів вони можуть суттєво змінюватись маючи динаміку відмінну від тієї, яка отримана за рік в цілому. Більш глибокі та детальні висновки можна зробити аналізуючи залежність динаміки цих показників окремо по роках.

Проведені розрахунки показують, що у січні-березні 2006 року (Рис. 3) відбулося зростання питомої ваги депозитів у іноземній валюті при зниженні відсоткових ставок у національній валюті, що можна вважати адекватною динамікою. Однак при цьому спостерігалось зниження відсоткових ставок і у іноземній валюті.

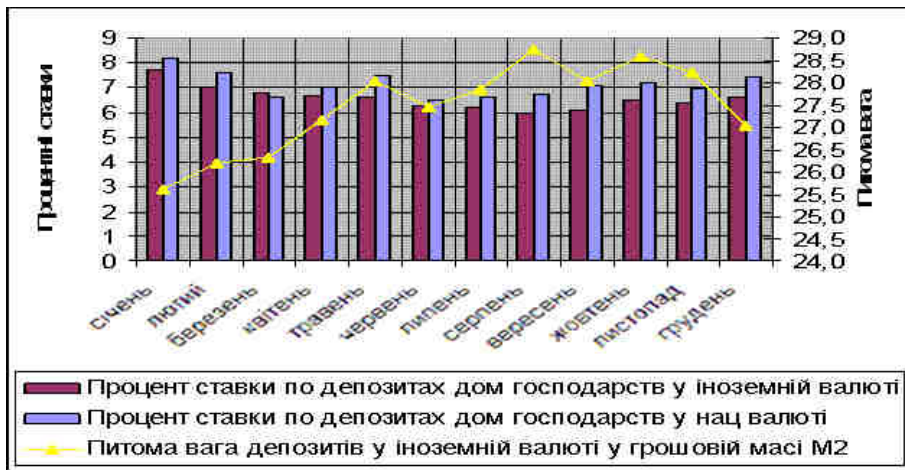

Рис. 3. Динаміка процентних депозитних ставок у національній та іноземній валюті і питомої ваги депозитів у іноземній валюті у грошовій масі по агрегату M2 в Україні за 2006 рік

За квітень – серпень процентні ставки у іноземній валюті постійно знижувались, при цьому динаміка питомої ваги депозитів у іноземній валюті і відсоткових ставок у національній валюті була схожою, хоч темпи зростання питомої ваги депозитів значно перевищували темпи зростання депозитних ставок у національній валюті. Така динаміка підтверджує тезу про залежність доларизації економіки України від зміни відсоткових ставок. Однак уже в вересні динаміка показників змінюється на протилежну, питома вага депозитів знижується, а відсоткові ставки як у національній, так і іноземній валюті зростають. Така ж залежність спостерігалася і у листопаді-грудні.

В цілому необхідно зробити висновок, що за 2006 рік залежність між депозитними ставками у національній валюті та питомою вагою депозитів була адекватною, зростання питомої ваги депозитів у іноземній валюті відбувалося одночасно із зниженням відсоткових ставок у національній валюті, про що свідчить коефіцієнт кореляції між цими показниками $-0,48331$. Однак така ж залежність спостерігалася і між питомою вагою депозитів у іноземній валюті та процентними ставками у іноземній валюті, коефіцієнт кореляції між якими складає $-0,85245$, тобто зниження відсоткових ставок у іноземній валюті супроводжується зниженням питомої ваги депозитів.

В цілому розрахунок кореляції між питомою вагою депозитів у іноземній валюті у грошовій масі по агрегату M2 та процентними ставками у національній валюті по окремих роках дав наступні результати (Табл. 1).

Таблиця 1.

Показники кореляції між процентними ставками по депозитах домогосподарств у національній та іноземній валютах і питомою вагою депозитів у іноземній валюті у грошовій масі по агрегату M2

Показник/рік	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Показники кореляції між процентними ставками по депозитах домогосподарств у національній валюті, та питомою вагою депозитів у іноземній валюті у грошовій масі по агрегату M2	-0,48331	-0,58189	0,45146	0,518821	0,815993	0,337217	0,92452
Показники кореляції між процентними ставками по депозитах домогосподарств у іноземній валюті, та питомою вагою депозитів у іноземній валюті у грошовій масі по агрегату M2	-0,85245	0,184498	0,711274	0,534255	0,839743	0,17931	0,923455

Аналіз кореляції між показниками свідчить про практичну відсутність адекватного впливу процентних ставок у національній та іноземній валютах на рівень доларизації економіки України. За логікою речей адекватним буде від'ємний показник залежності між процентними ставками у іноземній валюті та питомою вагою депозитів у іноземній валюті у грошовій масі по агрегату M2. Однак тільки у 2006 та 2007 роках цей показник був від'ємним, у інші роки досліджуваного періоду він був позитивним, більше того, у 2010 та 2012 роках він дорівнював відповідно 0,815993, та 0,92452, що свідчить про відсутність адекватного впливу процентних ставок у національній валюті на рівень доларизації економіки України.

Аналогічні результати спостерігаються і по кореляційній залежності між процентними ставками у іноземній валюті та питомою вагою депозитів у іноземній валюті у грошовій масі по агрегату M2, який буде адекватним у разі високого позитивного коефіцієнта. Однак дані таблиці показують, що тільки у 2008, 2010 та 2012 роках коефіцієнт свідчив про достатню адекватну залежність відсоткових ставок у іноземній валюті та питомої ваги іноземної валюти у грошовій масі по агрегату M2. У інші роки кореляція була або низькою, або мала від'ємне значення.

Висновки. Аналіз проведений в роботі показує, що «доларизація» - складне економічне явище, яке має як позитивний, так і негативний вплив на економічні процеси в країні. Одним із чинників, який впливає на стан доларизації економіки країни в країнах з розвинутою ринковою економікою є зміна процентних ставок по депозитах домогосподарств у національній та іноземній валюті.

Однак проведене дослідження показує, що в Україні пряма адекватна залежність, тобто зміна відсоткових ставок у національній та іноземній валюті, і відповідна зміна питомої ваги іноземної валюти у грошовій масі по агрегату M2 спостерігається тільки в окремі періоди. В основному за досліджуваний період така залежність відсутня. Більше того, в окремі періоди спостерігається протилежна динаміка – зростання рівня відсоткових ставок призводить до неадекватної зміни рівня доларизації.

Література.

1. Лапчук Б. Ю. Валютна політика: навчальний посібник / Б. Ю.Лапчук. – К. : Знання, 2008. – 212 с.
2. Мелих О.Ю. Сучасні тенденції доларизації економіки України та шляхи її подолання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2012_9/42.pdf.
3. Шморгай Н.М. Доларизація економіки України: причини, наслідки і шляхи подолання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=161>
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.bank.gov.ua

References.

1. Lapchuk, B. Y. (2008), *Monetary policy: Tutorial*, Znannay, Kyiv, Ukraine, p.212.

2. Melyh, O. Y. *Current trends dollarization in Ukraine and ways to overcome them*, [Online], available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2012_9/42.pdf.
3. Shmorhay, N.M. *Dollarization of the economy of Ukraine: Causes, Effects and Cures*, [Online], available at: <http://libfor.com/index.php?newsid=161>
4. The official site of the National Bank of Ukraine [Online], available at: www.bank.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 18.03.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"